

Секція „Соціологія”

МОЛОДІЖНИЙ РУХ ЯК ФОРМА ВИЯВУ ГРОМАДЯНСЬКОЇ УЧАСТІ

Патлах І.М. (м. Запоріжжя)

Анотація

Стаття присвячена проблемам формування молодіжної громадянської активності в контексті розвитку суспільно-політичних процесів, вивченню об'єктивних і суб'єктивних детермінант спрямованості громадянської участі молоді, дослідженню політичної ідентифікації і громадянської активності молоді; аналіз феномена молоді як особливої соціально-демографічної групи та молодіжного руху як форма вияву соціальної активності молодого покоління; державна молодіжна політика в Україні.

The article is devoted to the problems of forming of youth civil activity in the context of development of social and political processes, to the study of objective and subjective determinant of orientation of civil participation of young people, to research of political authentication and civil activity of young people; analysis of the phenomenon of young people as the special socially demographic group and youth motion as a form of display of social activity of the young generation; a public youth policy in Ukraine.

Ключові слова

МОЛОДІЖНИЙ РУХ, ГРОМАДЯНСЬКА УЧАСТЬ, ГРОМАДЯНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО, МОЛОДІЖНА ГРОМАДЯНСЬКА АКТИВНІСТЬ

Вступ

Розвиток сучасної молоді припадає на роки перетворень у всіх сферах життєдіяльності суспільства і тому важливо, щоб в даний час молоді громадяни були готові до активної взаємодії з державою, участі в рішенні різних проблем, що існують в сучасному суспільстві. Вивчаючи молодь як особливу соціально-демографічну групу, необхідно враховувати, що формування особи молодої людини здійснюється сьогодні під впливом декількох інституційних і внеінституціональних соціальних чинників, найважливішою з яких є соціокультурна середина. На всіх рівнях державного управління росте визнання того факту, що найкращий спосіб зробити молодих людей активними громадянами полягає в заохоченні їх до участі в процесі ухвалення рішень на всіх етапах і у всіх сферах нашого життя, включаючи участь в молодіжних громадських організаціях. Адже молодіжний рух як форма вияву соціальної активності молодого покоління є найефективнішим механізмом взаємодії молодого покоління із суспільством. У рамках молодіжного руху молода людина проходить соціалізацію, здобуває необхідний досвід і самореалізується.

При вивченні феномена молодіжного руху об'єктом дослідження виступає громадянська участь сучасної молоді в контексті розвитку суспільно-політичних процесів. Предметом дослідження є діалектика співвідношення і взаємодії об'єктивних (дійсні можливості самореалізації) і суб'єктивних (відношення молоді до цих можливостей) детермінант спрямованості громадянської участі молоді, засоби вираження політичної свідомості, політична ідентифікація і активність молоді, державна молодіжна політика в Україні.

Досліджуючи таке багатогранне явище, як молодіжна громадянська активність, слід використовувати весь теоретико-методологічний арсенал філософської, політичної, соціальної наук:

1) концепції соціальної суб'єктності, засновані на розмежуванні суб'єктів участі на інституційних і персональних, колективних і індивідуальних, і теорії соціальних систем в контексті аналізу розмежування функцій «входу», «виходу», «зворотного зв'язку», а також взаємодії системи з соціальним середовищем, розроблені в працях Д.Істона, Г.Алмонда;

2) порівняльно-історичний метод, що дозволяє виявити в досліджуваному явищі загальне, особливе і конкретне для практики реалізації молодіжної політики;

3) логічний метод у поєднанні з історичним, а також методи – хронологічний, синхронний (при вивченні окремих явищ одночасно на державному і місцевому рівні), проблемний, ретроспективний (об'єктивність дослідження, оцінка сучасних явищ і дій в зіставленні з тими, що мали місце у вітчизняній політиці ранішого часу і в іншій соціально-політичній системі);

4) структурно-функціональний метод (для виявлення функціональних залежностей розвитку молодіжної громадянської участі і процесу формування громадянського суспільства в Україні);

5) інституційний метод для аналізу формування і функціонування нових інститутів українського громадянського суспільства.

Мета статті – проаналізувати основні характеристики, функції, етапи розвитку молодіжного громадянського руху і дослідити його роль в процесі залучення молоді до громадянської участі.

Науковий стан проблеми

Вивчення впливу молодіжного руху на процес розвитку громадянського суспільства є предметом наукового інтересу багатьох вітчизняних дослідників і породжує багато точок зору на цей феномен.

Представники вітчизняної науки пропонують розглядати участь у молодіжному русі, по-перше, як одну з рухливих і надзвичайно мінливих форм соціальної активності молоді, її соціально-політичних громадських ініціатив; по-друге, як один із засобів участі молоді в суспільних процесах через колективні (як організовані, так і неструктуровані) форми прояву її самодіяльності на засадах спільних інтересів; у вужчому розумінні - як систему молодіжних громадських об'єднань [4, с.15-21]. Український дослідник В.Головенько порівнює молодіжну громадянську активність із своєюрідною політичною системою, головне завдання якої – визначення та реалізація молодіжної політики суспільства. У свою чергу, ця система

включає ряд підсистем, основними з яких є організаційно-інституційна, регулятивна та інформаційна [3, с.18-22]. Тривалий час молодіжну активність досліджували лише в її організаційній формі, полишаючи поза предметом вивчення неформальний рух молоді, що є набагато потужнішим і впливовішим. Але все більше вчених відходять від цього формалістського підходу і намагаються ширше охопити явище [1].

Обговорення проблеми

Молодіжний рух як форма вияву соціальної активності молодого покоління є найефективнішим механізмом взаємодії нових поколінь із суспільством. У рамках молодіжного руху молода людина не лише проходить соціалізацію, здобуває необхідний досвід, але й самореалізується. Основною формою реалізації молодіжного руху є діяльність молодіжних громадських організацій.

Для глибокого осмислення феномена молодіжних громадських організацій перш за все слід визначитися з основними рисами і функціями громадських організацій в широкому загальнотеоретичному сенсі. Громадські організації виступають добровільними об'єднаннями громадян відповідно до їхніх інтересів та цілей, до тих завдань, які ставлять перед собою члени громад. **Основними рисами** громадських організацій є добровільність – члени організації, створеної з ініціативи кількох осіб і керованої обраним колективним органом, як правило, беруть у її діяльності безкорисливу й безоплатну участь, реалізуючи таким чином засадничі права людини – на свободу слова і на створення громадських об'єднань; незалежність – колектив організації самостійно визначає сферу своєї діяльності, форми та методи роботи; очолюється вона засновником (для фондів) або радою (для асоціацій), яким делеговано повноваження щодо прийняття рішень і управління, і за цього є цілковито невідповідною державним чи комерційним структурам; неприбутковість – діяльність організації, зокрема й господарська, скеровується не на отримання прибутків та розподіл їх між засновниками чи співробітниками, а на вирішення важливих для суспільства проблем; орієнтованість на суспільне благо – організація націлена не на задоволення індивідуальних інтересів, а на створення суспільно корисного продукту, завдяки чому вона сприяє розвитку демократії і підвищенню добробуту всього суспільства або окремих соціальних груп.

У демократичному суспільстві громадські організації виконують ряд **функцій**. Вони є необхідною умовою і невід'ємною складовою конституційно визначеного політичного процесу та формальної політичної структури демократичної держави. В той чи інший спосіб громадські організації покликані вирішувати ті проблеми, котрі не знаходять належної уваги і розв'язання в державі (це стосується насамперед різного роду економічних, соціальних, культурних аспектів життя). Співпрацюючи з органами влади, політичними партіями та впливаючи на громадську думку, громадські організації здатні добитися прийняття належних політичних рішень, проведення відповідної соціальної політики і матеріальної підтримки від держави. Вони впливають на законодавство та

державотворення, на розвиток суспільства, прискорюють демократичні процеси й роблять їх незворотними. У розвиненому демократичному суспільстві громадські організації крім здійснення політичної діяльності відіграють і важливу соціальну роль. Вони виступають як механізм, який відповідає людським і соціальним потребам та забезпечує вирішення життєво важливих суспільних проблем; засіб домогтися реального покращення життя людей, захистити інтереси різних соціальних груп; комунікативний механізм, який надає людям можливість спілкуватися з однодумцями та проявляти себе; інтегративний механізм, який об'єднує людей за їхніми інтересами, змінюючи і підтримуючи цю громаду; джерело додаткових робочих місць.

Діяльність громадських організацій сприяє підвищенню якості державного управління завдяки забезпеченню прозорості та стабільності демократичних перетворень. Слід зазначити, що на сучасному етапі розвитку громадські організації в Україні стикаються з низкою проблем: слабкий інституціональний потенціал для участі в процесі ухвалення рішень; низький професійний рівень та неефективне управління; недостатні навички планування, розробки програм і підготовки бюджетів; невміння проводити громадські консультації та обговорення; брак досвіду громадського моніторингу та оцінки; слабкі аналітичні навички. Крім того, загалом в Україні спостерігається незбалансований розподіл громадських організацій у країні, їх низька чисельність, нестача фінансів, відсутність взаємозв'язку між державою і громадянським суспільством.

Стосовно класифікації **молодіжних** громадських організацій слід зауважити, що, не дивлячись на розмаїття теоретико-методологічних підходів до вивчення цього феномена, найбільш раціональним видається обрання в якості головного критерія не ідейно-політичне забарвлення, а характер діяльності організації. Так, український дослідник В.Якушик запропонував такі головні критерії класифікації молодіжних рухів: соціальна база молодіжного об'єднання; специфіка процесу виникнення організаційних принципів та структури молодіжного об'єднання; особливості системи здійснюваних молодіжним об'єднанням функцій; роль молодіжного об'єднання в суспільстві; характер впливу молодіжного об'єднання на суспільні процеси [5, с.12]. Заслугує на увагу й класифікація молодіжних організацій за характером діяльності, здійснена В.Куліком. Він, зокрема, виділяє: молодіжні фахові об'єднання, організації за інтересами; молодіжні релігійні організації; благодійні фонди для молоді та молодіжні благодійні фонди; національні молодіжні організації; студентський рух; громадсько-політичні організації молоді; молодіжні філії політичних партій; молодіжні партії [8, с.123-125]. Характеризуючи основні напрямки діяльності молодіжних громадських організацій, слід відзначити, що значного поширення набули в сьогоднішній Україні релігійні організації, в тому числі й молодіжні, покликані в той чи інший спосіб задовольняти духовні потреби особистості. І варто відзначити, що саме ці організації користуються попитом серед громадян, у тому числі й серед молоді. Очевидно, роль церкви в цьому особлива, адже вона відділена від держави й економічно

достатньо незалежна, аби відстоювати принципи громадянського суспільства. Останнім часом відчутно зросла кількість молодіжних **політичних** організацій, значних масштабів набув молодіжний рух загалом. Молодь, не зашорена і не залякана репресіями часів тоталітаризму, вільна від важкої радянської спадщини, відкрито висловлює власне незадоволення нинішнім режимом і державною політикою, ігноруванням державою нагальних суспільних проблем, недовірою та корупційністю владних структур. Відтак не випадкова поява молодіжних організацій, котрі ведуть боротьбу з корупцією та хабарництвом, зловживаннями посадових осіб, – це свідчення активної громадянської позиції молоді, котра проявляється у вимозі до влади нести належну відповідальність за свою політику. Політично спрямовані молодіжні громадські організації підвищують рівень політично-економічної грамотності молоді, проводячи з цією метою тренінги, семінари, "круглі столи" та дискусії, що дозволяє молоді, котра прагне до активного втручання в суспільне життя (але не обов'язково в лавах політичних партій), набути навички лідерства.

Загалом слід зазначити, що на протязі останніх років спостерігається взаємодоповнення та взаємопроникнення організованих і неформальних форм молодіжного руху. Це пояснюється багатьма факторами, зокрема соціальними. Спрацьовують також релігійний, національний, політичний та інші чинники, які діють у суспільстві. Опинившись на периферії суспільства й вичерпавши можливості неформального руху, насамперед його потенцію як способу вираження соціального протесту, молоді люди доходять до усвідомлення необхідності політичної боротьби. Таким чином, нині організований молодіжний рух перебуває на новому етапі свого існування, для якого характерна активна участь молоді й у "великій політиці"[6].

Наразі основними пріоритетами розвитку молодіжних громадських організацій є розробка принципів розвитку цивільної участі молоді (пріоритет захисту прав молоді і її об'єднань; доступність і відвертість системи молодіжного руху для участі в ній будь-якої молодої людини; легітимність створення, функціонування і розвитку різних форм молодіжної цивільної участі; демократизм формування складу різних форм молодіжної цивільної участі; використання наукового підходу до розвитку молодіжної цивільної участі; раціональне поєднання представницької і просвітницької функцій молодіжної цивільної участі; участь безпосередньо самої молоді в особі її активних представників в процесі вироблення, ухвалення і реалізації рішень в області державної молодіжної політики; оптимальне кількісне і якісне співвідношення молодіжних консультаційно-дорадчих центрів в кожному регіоні; соціальна ефективність і відповідальність) і механізми їх реалізації; обґрунтування необхідності створення інституційних умов, що забезпечують залучення молоді і її об'єднань до розумної участі в діяльності органів законодавчої і старанної влади. Молодіжні громадські організації прагнуть обґрунтувати створення правових і інших умов для співпраці органів державної влади, молодіжних суспільних об'єднань і представників активної молоді в реалізації

молодіжної політики на всіх рівнях; підвищити дієвість системи участі молодих громадян в процесі вироблення, ухвалення і реалізації рішень в області державної молодіжної політики; обґрунтувати необхідність створення різної соціокультурної середовища, де здійснюється розвиток особи і придбання нею досвіду оптимальної соціально адаптованої поведінки.

Висновки

Дослідження молодіжного руху як соціокультурного і політичного явища дозволяє виявити суть і значення сучасної молодіжної політики як об'єктивно існуючої соціокультурної структури суспільства, що полягають у формуванні можливостей самореалізації молоді в різних соціальних практиках, розробити ідею саморозвитку суб'єкта як творчій особі в умовах постійного впливу чинників соціального середовища. Саме тому в Україні важливо приділяти значну увагу розвитку третього сектора, зокрема стимулювати активну участь громадськості у виробленні державної політики, забезпечувати контроль громадськості за реалізацією цієї політики, запроваджувати демократичні норми й цінності через наявні демократичні інституції.

Перспективи подальших досліджень

Феномен молодіжної громадянської участі є неоднозначним, багатогранним явищем і потребує всебічного і глибокого вивчення. Відтак у подальших дослідженнях постає необхідність аналізу кореляції між участю молодих громадян в органах законодавчої і виконавчої влади і органах місцевого самоврядування і необхідністю налагодження співпраці органів влади з молодіжними суспільними об'єднаннями на користь вирішення молодіжних проблем. Крім того, необхідно вивчити взаємозв'язок соціальної активності молоді в різних сферах життєдіяльності суспільства з соціальними ознаками суб'єктів, з одного боку, і домінуючими соціокультурними конструктами (толерантність, соціальне партнерство, конформізм, конкурентність, конфронтація і тому подібне) – з іншого. Предметом наукового дослідження також може стати виявлення залежності між можливостями і рівнем самореалізації молоді в соціальних практиках суспільства, що трансформується, рівнем і спрямованістю її соціальної активності як проявів домінуючих соціокультурних установок; аналіз молодіжних субкультур як чинника формування громадянської культури; аналіз негативних чинників і стратегій, що впливають на подальший розвиток молодіжної громадянської участі в Україні; обґрунтування необхідності державної підтримки просоціальних форм самоорганізації молоді як найважливіших каналів самореалізації самих різних підгруп і співтовариств молоді.

В контексті дослідження молодіжної громадянської активності необхідно виявити шляхом компаративного аналізу основні тенденції зміни становища молоді в суспільстві в цілому, в системі продуктивних стосунків і сфері освіти і трудової зайнятості, в системі формування політичної культури і соціалізації в період переходу до нової моделі суспільно-політичного устрою. Пріоритетними також залишаються вивчення механізму трансляції на молодь демократичних цінностей і цивільної

культури; аналіз основних компонентів державної молодіжної політики сучасної України і визначення її роль в розвитку громадянської участі молоді; вивчення специфіки громадянської ідентифікації і громадянської активності молоді на сучасному етапі; вивчення форм, що імітують діяльність державних органів і в той же час є реальними молодіжними суспільними об'єднаннями, що становлять елементи громадянського суспільства; визначення передумов появи молодіжної громадянської участі.

Джерела

1. Андрущенко В. Організоване суспільство / Інститут вищої освіти АПН України. – К., 2006.- 290 с.
2. Воронкова В. Г. Соціологія: Для студ. ден. і заоч. форм навчання ЗДІА: Учбовий посібник / ЗДІА. - Запоріжжя: ЗДІА, 2002. - 108 с.
3. Головенько В. Український молодіжний рух в ХХ ст.: історико-політологічний аналіз основних періодів. – К., 1997. – С.18-22
4. Корнієвський О. Сучасний стан молодіжного руху та його оцінка молоддю.// Політологічні читання. – 1993. - № 2. – С.15-21
5. Корнієвський О., Якушик В. Молодіжний рух та політичні об'єднання в сучасній Україні. – К., 1997. – С.12
6. Кохан Г. Етапи формування молодіжного руху в світі та в Україні/ Молодіжні НУО в Україні та світі. - К., 2004.- 150 с.
7. Молодь – громадські організації – громадянське суспільство. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції. – Київ, 27-28 вересня 2001 р. - 100 с.
8. Перепелиця М.П. Державна молодіжна політика в Україні (регіональний аспект). – К., 2001. – С.123-125
9. Формування громадянського суспільства в Україні: стан, проблеми, перспективи/ В.І. Луговий, В.М. Князев (заг. Ред.), Українська Академія державного управління при Президентові України. - К.: Вид-во АУДУ, 2001р.- 252 с.

Стаття надійшла 21.01.2008 р.